

A lapítás logikátlansága

Fasiszta nemzet nincs, kommunista nép nincs; van viszont szolgává és tolvajjá torzított társadalom (bár senkiből nem lehet kihozni azt, ami valamilyen módon benne), amely felszabadulása után már nem emlékszik rá, hogy agyszerkezetét idegen kéz állította át. Sokan gondolják, megéri működtetni a lapítás logikáját, hiszen ez már ősi, hódoltság korabeli magyar hagyomány; Zelei Miklós ezzel szemben szánalmasnak tartja a tézist (következményeit pedig brutálisnak), hogy a megszállás és a diktatúra elviselése szimpla túlélési türelemjáték, s hogy amit erőszakkal operáltak belénk, kihull belőlünk, az élet új szakaszába és a történelem új korszakaiba pedig makulátlanul lépünk át. Lehet, hogy maga a szabadságba vetett vakhit is ennek a téveszmének a folyománya. Zelei egy mástól független improvizációknak álcázott egységekből szilárd tengely köré szerveződő horror-realistikus regényéből mindenestre az derül ki, hogy honunk e vonatkozásban enyhén szólva nem következmények nélküli ország. Az ötvenes években – ez esetben – egy várossá előléptetett községben a hatalom írástudatlan és süket karmesterei által (le)vezényelt haláltáncdal-fesztivál a fővárosi panelvegetációban

máig új formában folytatódik tovább. „Megtanítani egy népet arra, miért szép elvenni valakinek a vagyonát, az életét. Miért igazságos. Jogos. [...] Így gyógyulnak be a múlt igazságtalanságának sebei” (74.). A történelmi kísérlet, ha nem is maradéktalanul, de – „globálisán, elvtársak!” – sikerült.

Az ir- és szürrealis körülmények között végrehajtott sültrealista gyilkosságok és öngyilkosságok misztériumjátékába adekvát módon épülnek bele az akár publicisztikába is illő, belső monológuszerű mondatok. A színtér: „A mindent átfogó, a legnagyobb összefüggésekre vonatkozó, ugyanakkor apró részletekbe menő, egyetemes ismerethiány elfogulatlansága minden-nel és mindenkivel szemben” (34.), amelynek létrejöttét a Jövő Daráló Hivatal Jövő Daráló Gépe garantálja.

A pusztítás formái egyre változatosabbak; a helyi hatalom már nemcsak a felnőtt nemzetnek neki nem tetsző tagjait (vagy a rothadó női holttesteket) tünteti el tetszőlegesen variálható módszerekkel – ki mondhatná tiszta lelkiismerettel, hogy nem kínálnak alternatívát a társadalomnak? Zelei vidéki árnyékalakjai kedvükre szemezgethetnek a felkínált halálnemek bő választékában. Agyonveretés? Az öngyilkosság ötletesebb fajtái (lúg, kötél, szolgálati fegyverrel elkötött önszájbalövés)? Ahogy halad az idő, a metropoliszban már kényelmesebb változatok is kialakulnak: az anyaméhben belüli gyilkosság tömegesítése. Járulékos vesztéseként olykor-olykor egy-egy főkéder is a pokolra kerül. A fő, hogy senki sem pótolhatat-

lan, a Malinovszkij tévesz 2. számú telephelyén az Amszterdam Tanya-sztriptíz létrehozásának is lesz ötletgazdája. Aki alkalmazkodik és túlél, az az új rendszerben még nagyobb kaszál.

Szenvedő alanyai voltakunk a kommunizmusnak? Kényszerű kollaboránsai? Haszonélvezői? A társadalom ijesztően nagy arányaira – az én Zelei-olvasatomban – mind-egyik illik. Nem véletlenül akarták elfelejteni azt a korszakot a nemzedékek, amelyek átélték; éppen ebből vezethető le logikusan az új generációk számos tagjában – akik semmit sem tudnak az imbecillis vámpírok rémuralmáról – újabban föltámadó, a „szocializmus” „nemes eszméi” iránti nosztalgiahulám is. Zelei, aki megírta az 1989 utáni korszak mindeddig valószínűleg legjobb magyar falszociográfiáját, a több, egyre bővítettebb kiadást megért *A kettézárt falut*, majd groteszként olvasható realista drámákban adott számot a magyar történelem és az „eltorzult alkatú” társadalom utolsó háromnegyed évszázadáról (*Zoltán újratemetve*, *Situs inversus*, *Hubertusz*, *Vendégiség*), régóta készül rá, hogy ennek a korszaknak az örökségét nagyobb epikus kompozíciókban is földolgozza. (A *Gyilkos idők* ennek első kísérlete és eredménye.) Miért is? Mert a társadalom imád felejtetni; előbb-utóbb azok válhatnak nemzeti hőssé, akik a Kádár János-i idilli világban pisztolyukat az asztalra tették, s úgy tartották meg a lapszerkesztői értekezleteket – azok viszont, akik az asztal túlsó oldalán ültek, halálukig szenvedhetnek az akkor beléjük operált belféreg-leviatántól. Már ha van lelkiismeretük.



Zelei Miklós:
Gyilkos idők – Epikus improvizáció

Kortárs Kiadó, 2020 (Kortárs próza), 164 oldal